

насильство серйозною соціальною проблемою і шукати шляхи її вирішення. Цей пошук знайшов своє відображення у низці міжнародних документів ООН, які визначили термін «насильство щодо жінок» та передбачили міжнародні механізми боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством [3].

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини та громадянина. URL : <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>.
2. Голіна В. В., Гуторова Н. О., Руднєва О. М. та ін. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»: наук.-практ. коментар. Харків : Спайк, 2003. С. 4.
3. Бондаровська В. М., Булах Л. В., Гриняк В. П. та ін. Програма підготовки працівників органів внутрішніх справ з питань попередження насильства щодо жінок. Тренінговий модуль. К. : ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА», 2014. С. 15.

Руслан ВАЛЄЄВ,

доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук

**ПОЗИЦІЇ КАСАЦІЙНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ
З ПРОБЛЕМНИХ АСПЕКТІВ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ
ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ**

Євроінтеграційний шлях України вимагає впровадження світових стандартів протидії домашньому насильству. За перші роки після впровадження відповідних новел відбулось майже триразове збільшення кількості осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. Кількість осіб, яких притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, досягло 62 тис. у 2020 р. та 71 тис. у 2021 р. [1]. У 2022 р. відповідні індикатори суттєво зменшилися внаслідок масштабного військового вторгнення [2]. Разом з позитивними змінами, пов'язаними із захистом прав жертв домашнього насильства та попередженням таких правопорушень, мають місце зловживання відповідними правами, зокрема, звернення для видачі обмежувального припису фактично з метою вирішення цивільно-правових або сімейно-правових конфліктів [3].

Розуміння важливості та гостроти цього напряму правоохоронної та правозахисної діяльності обумовило в останні роки в Україні низку наукових розвідок. Зокрема, Ю. Турлова дослідила обмежувальний припис стосовно кривдника як спеціальний захід щодо протидії домашньому

насильству, В. Плотнікова визначила Стандарти Ради Європи щодо запобігання та протидії домашньому насильству, С. Короед проаналізував проблемні питання судової практики застосування обмежувального припису [3], О. Пчеліна запропонувала засади методики розслідування домашнього насильства, М. Хавронюк узагальнив практику протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі [1], Т. Стоянова та Л. Островська вивчили національну судову практику та практику Європейського суду з прав людини щодо окремих перешкод у застосуванні обмежувального припису.

Ґрунтуючись на цих дослідженнях та відповідних висновках, ми вважаємо за необхідне підкреслити, що правові позиції Верховного Суду в контексті адміністративного судочинства та проваджень за адміністративними правопорушеннями поки не узагальнювались у наукових дослідженнях. У цьому полягає завдання нашої доповіді.

По-перше, до фокусу уваги Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду потрапили питання **доведеності факту домашнього насильства**. Так, у вересні 2019 р. колишній капрал поліції звернувся до Вінницького окружного адміністративного суду з адміністративним позовом до обласного Головного управління Національної поліції, в якому просив визнати незаконним та скасувати наказ про його звільнення зі служби в поліції за п. 6 ч. 1 статті 77 Закону України «Про Національну поліцію» (у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення). Однією з підстав звільнення було вчинення позивачем домашнього насильства. Відповідно до обставин справи, в ніч з 05 на 06 липня 2019 р. потерпіла за фактом домашнього насильства (співмешканка позивача, також співробітниця Національної поліції) повідомила, що позивач насильно увірвався до її квартири, не давши зачинити двері, коли вона поверталася додому. Як свідчать матеріали справи, «увійшовши до квартири, він почав нецензурно виражатись та наносити їй удари руками в різні частини тіла. Потерпіла намагалася заспокоїти його та просила залишити її помешкання, однак він ще більше розлютився і, взявши кухонний ніж, приклав їй до шиї» [4], при цьому кажучи, що вб'є її і сам покінчить з життям. Зі слів потерпілої, позивач покинув місце її проживання лише зранку. До лікувальних закладів за медичною допомогою після отримання тілесних ушкоджень потерпіла не зверталась.

Крім того, згідно з поясненнями, що містяться в службовому розслідуванні, потерпіла від домашнього насильства вказувала, що позивач «і раніше наносив їй тілесні ушкодження, про що вона нікого не повідомляла тому, що боялася його та думала, що він заспокоїться» [4]. Хоча позивач взагалі заперечував цей факт, наполягаючи, що в цю ніч знаходився в іншому місті. Рішенням Вінницького окружного адміністративного суду від 25 листопада 2019 р. в задоволенні його позовних вимог було відмовлено.

Проте Постановою Сьомого апеляційного адміністративного суду від 05 березня 2020 р. апеляційну скаргу капрала поліції задоволено повністю,

рішення суду першої інстанції скасовано. Суд апеляційної інстанції виходив з того, що факт заподіяння позивачем в ніч з 05 на 06 липня 2019 р. тілесних ушкоджень та погрози вбивством з його боку *не доведений* службовим розслідуванням. Суд також зазначив, що ці обставини були предметом розгляду слідчих ДБР. Відповідно до їх повідомлення, «під час вивчення інформації, викладеної у рапорті потерпілої, обставин, які б вказували на кримінальні правопорушення, не виявлено, у зв'язку з чим відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань не вносились. Будь-якого вироку суду з даного питання суду не надано. Свідків даної події не встановлено. За медичною допомогою потерпіла не зверталася. Медичними працівниками не зафіксовано наявності у неї будь-яких тілесних ушкоджень, час та механізм їх спричинення та ступінь тяжкості» [4].

За цим фактом 13 квітня 2020 р. до Верховного Суду надійшла касаційна скарга ГУНП у Вінницькій області, у якій скаржник з урахуванням уточненої касаційної інстанції просить скасувати постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 05 березня 2020 р. та залишити в силі рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 25 листопада 2020 р. У цій скарзі акцентовано, що Восьмий апеляційний адміністративний суд у постанові від 19 лютого 2020 р. за аналогічних обставин (факт домашнього насильства з боку поліцейського та його подальше звільнення) дійшов до висновків протилежних, ніж Сьомий апеляційний адміністративний суд.

Проте Колегією суддів ВСУ не встановлено неоднакового застосування норм Дисциплінарного статуту у відповідних постановах Сьомого та Восьмого апеляційних адміністративних судів «у ситуаціях притягнення до відповідальності поліцейських за наслідками службових розслідувань за фактами домашнього насилля» [4]. За змістом цих постанов суди апеляційної інстанції під час застосування норм Дисциплінарного статуту виходили з обставин *доведеності* дисциплінарних проступків поліцейських відповідними службовими розслідуваннями. Так, Восьмий апеляційний адміністративний суд виходив з того, що факт вчинення позивачем дисциплінарного проступку *підтверджено належними та допустимими доказами, які встановлені службовим розслідуванням, зокрема, довідкою уповноваженого органу поліції про результати проведеної перевірки за зверненням громадян, які перебувають у родинних відносинах із правопорушником, поясненнями безпосередніх потерпілих від дій правопорушника, а також свідків тих подій, виявлено пошкодження у дверях замків тощо* [4].

Сьомий апеляційний адміністративний суд виходив з того, що факт заподіяння позивачем в ніч з 05 на 06 липня 2019 р. тілесних ушкоджень колишнім капралом поліції за місцем проживання співмешканки та погрози їй вбивством *не доведений службовим розслідуванням*. До таких висновків суд апеляційної інстанції дійшов у зв'язку з тим, що:

- 1) безпосередніх свідків даної події не встановлено;
- 2) за медичною допомогою потерпіла не зверталась;

3) медичними працівниками не зафіксовано наявності у неї будь-яких тілесних ушкоджень, час та механізм їх спричинення та ступінь тяжкості [4].

У зв'язку з цим Верховний Суд постановив Касаційну скаргу Головного управління Національної поліції у Вінницькій області залишити без задоволення.

Крім того, у фокус уваги Касаційного адміністративного суду потрапляли питання *підстав та процедури винесення термінового заборонного припису* стосовно кривдника. Зокрема, 06 жовтня 2019 р. дільничним офіцером поліції Яциком А.М. прийнято заяву від потерпілої від домашнього насильства про те, що дружина її сина (майбутня позивачка за касаційної скаргі) у цей день вчинила конфлікт, висловлювалася нецензурною лайкою та поводи́ла себе агресивно. Наступного дня відносно позивачки дільничним складений протокол про адміністративне правопорушення за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, а також винесено терміновий заборонний припис стосовно кривдника, яким до позивачки застосовано захід у виді заборони в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою строком на три доби.

Рішенням Львівського окружного адміністративного суду від 27 травня 2020 р. позов було задоволено, цей терміновий заборонний припис визнано протиправним та скасовано. Суд першої інстанції спирався на постанову Франківського районного суду м. Львова від 30 жовтня 2019 р., яким закрито провадження про притягнення позивачки до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 172-3 КУпАП за фактом нібито домашнього насильства, що мало місце 06 жовтня 2019 р. Це рішення суду було оскаржено ГУНП у Львівській області та 09 вересня 2020 р. Постановою Восьмого апеляційного адміністративного суду відповідну апеляційну скаргу було задоволено. Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що обставини, які стали підставою для складання термінового заборонного припису, не були предметом дослідження судом, який заклав провадження про притягнення позивачки до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 172-3 КУпАП. Тобто колегія суддів ВСУ визнала, що «притягнення позивачки до адміністративної відповідальності та винесення термінового заборонного припису має різну правову природу та є різними заходами впливу на запобігання домашньому насильству», і факт закриття адміністративного провадження за ст. 172-3 КУпАП не означає неправомірність застосування термінового заборонного припису щодо цієї ж особи.

Варто погодитись із думкою, що обмежувальний припис – це не покарання особи, а тимчасовий захід, який виконує захисну й запобіжну функції та спрямований на запобігання вчиненню насильства, забезпечення першочергової безпеки осіб до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника і прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях. Також при цьому акцентуємо, що скасування рішень, прийнятих поліцейськими у судах, навіть першої інстанції, постають стресорами в роботі правоохоронців [5].

Щодо процедури винесення термінового заборонного припису, то

Верховний Суд зазначив, що чинний Порядок його винесення [6] та порядок проведення оцінки ризиків [7] передбачають:

1) оцінку ризиків, що здійснюється шляхом спілкування/бесіди з постраждалою від домашнього насильства особою або її представником, з'ясування обставин конфлікту та виявлення чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи;

2) заповнення форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства;

3) стандартизованого визначення рівня небезпеки, який враховується під час винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника.

Позивачка також зазначала, що форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства була заповнена одним працівником поліції, а сам припис винесено іншим. Суд зазначив з цього приводу, що чинні правові норми не встановлюють «прямого зобов'язання стосовно проведення опитування, заповнення форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства та винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника одним і тим же працівником».

На підставі зазначених обставин і висновків ВСУ зазначену касаційну скаргу залишив без задоволення. Варто також відзначити, що дільничний за наслідками опитування постраждалої від домашнього насильства особи оцінив *рівень небезпеки* постраждалої як низький (прикро, що у рішенні суду помилково названо як «*рівень безпеки*»), що врешті-решт вплинуло на рішення місцевого суду на закриття адміністративного провадження, але не на рішення судів апеляційної та касаційної інстанції щодо скасування термінового заборонного припису.

Таким чином, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду висловив позицію щодо доведеності факту домашнього насильства. Зокрема, факт домашнього насильства (за яким проведено службове розслідування та який в подальшому став однією з підстав для звільнення з поліції), визнано непідтвердженим належними та допустимими доказами (поясненнями, довідкою уповноваженого органу поліції про результати проведеної перевірки, медичним оглядом, фіксацією матеріальних слідів правопорушення тощо). Також Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду висловив позицію щодо підстав та процедури винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника. Суд акцентував, що притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 172-3 КУпАП і винесення термінового заборонного припису має різну правову природу та постають різними заходами протидії домашньому насильству, і закриття адміністративного провадження за ст. 172-3 КУпАП не означає неправомірність застосування термінового заборонного припису щодо цієї ж особи. До того ж суд визначив можливість проведення опитування, заповнення форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства та винесення термінового заборонного припису різними працівниками поліції.

Список використаних джерел:

1. Хавронюк М. Щодо практики протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 липня 2022 р.). Одеса : Гельветика, 2022. С. 38-45.
2. Звіт «Домашнє насильство в Україні: реагування в умовах війни (І півріччя 2022 р.)», підготовлений Аналітичним центром ЮрФем. URL : <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/Проект-дослідження-РЕ.docx>—копія.docx-2.
3. Короед С. О. Проблемні питання судової практики застосування обмежувального припису стосовно кривдника як заходу протидії домашньому насильству: матер. Міжнар. круглого столу (м. Рівне, 12 жовтня 2022 р.). Рівне : МЕРУ імені академіка Степана Дем'янчука, 2022.
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 29.12.2020 р. по справі № 120/3054/19-а, адміністративне провадження № К/9901/10457/20. URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93927616>.
5. Валєєв Р. Г., Герасимчук Ю. В. Стресори у роботі поліцейського: підходи західних науковців. *Вісн. Луганського держ. ун-тету внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. № 4. С. 220-234.
6. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника, затверджений Наказом МВС України від 01.08.2018 р. № 654.
7. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України 13.03.2019 р. № 369/180.

Данііл ВАРЕНИК,

курсант

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Максим ШЕВЯКОВ,

старший викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ ВНАСЛІДОК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Проблема домашнього насильства є актуальною в сучасному суспільстві та вимагає уваги не лише соціальних наук, але й компетентних методів дослідження для ефективного реагування та попередження цього негативного явища. Одним із ключових аспектів є методологія опитування потерпілих осіб, яка дозволяє збирати об'єктивні дані та надавати засоби для подальшого аналізу та розробки стратегій запобігання домашнього насильства.